

Ege Co rafya Dergisi, 17/1-2 (2008), 27-34, zmir
Aegean Geographical Journal, 17/1-2 (2008), 27-34, Izmir—TURKEY

YURTDI INDA YA AYAN TÜRK VATANDA LARININ TÜRK YE TUR ZM NE KATKISI VE TUR ZM E L MLER *

Turkish Expatriates: Their Tourism Tendencies and Contribution to Turkish Tourism

Mustafa MUTLUER

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Co rafya Bölümü 35100 Bornova- zmir
mustafa.mutluer@ege.edu.tr

Ikay SÜDA

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Co rafya Bölümü 35100 Bornova- zmir
ilkay.sudas@ege.edu.tr

Abstract

Turkey has an important place in the growing world tourism market and Turkish expatriates are one of the important tourist groups in Turkish tourism. The most of the expatriates stem from Western European countries and they have an approximately 20% share in total tourism arrivals in Turkey and 23% of total tourism income of the country. It is observed that the holiday habits and spending tendencies of the group at issue are changing. This article deals with the changing tourism tendencies and contribution of the Turkish expatriates in Turkish tourism market.

Keywords: *Turkish tourism, Turkish expatriates, tourism tendency*

Öz

Türkiye, hem gelirler hem de turist sayısı açısından sürekli bir büyüme içinde olan Dünya turizm pazarında önemli paya sahiptir ve bu payda katkısı olan gruplardan birini de yurt dı nda ya ayan Türkiye vatanda larıdır. Batı Avrupa ülkelerinde yo unla an bu grup, günümüz Türkiye turizmde turist varı larının yaklaşık %20'sine, turizm gelirlerinin ise %23'üne kaynaklık etmektedir. Söz konusu grubun, harcamalar ve tatil alı kanlıkları bakımında de i mekte olan turizm e ilimlerine sahip oldu u gözlenmektedir. Bu makale, yurt dı nda ya ayan Türkiye vatanda larının turizm e ilimlerini ve Türkiye turizmine katkılarını ele almaktadır.

Anahtar kelimeler: *Türkiye turizmi, yurt dı nda ya ayan Türkler, turizm e ilimi*

* Bu makale, daha önce M. Sarlet ve A. Manço editörlü ünde yayımlanan **Tourismes et diversités: Facteurs de développement?** adlı kitapta (2008, L'Harmattan, Paris), '*Migrations européennes vers les lieux touristiques turcs : effets économiques*' (sf. 71-82) ba lı ı ile yer almı yazının Türkçesidir. Ege Co rafya Dergisi'nin yazım kuralları gere i, yazının orijinalinde yer almayan özet kısmı eklenmi tir.

Giri

Türkiye uluslararası göçler için bir kaynak ülkesidir. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Batı Avrupa ülkeleriyle yapılan anlaşmalar sonucunda başta Almanya olmak üzere Türkiye'den büyük bir iş gücü, bu ülkelere akmıştır. Günümüze doğru Türk iş gücü göçünün yöneldiği alanlar deyimli ve Avrupa ülkelerinin yanı sıra petrol üreticisi Arap ülkeleri ve eski SSCB ülkelerine de göçler olmuştur. Günümüzde Türkiye'deki yabancı vatandaşların sayısı 3,5 milyona ulaşmıştır. 27 Mayıs 2005 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen, *Yurt Dışındaki Türk Medyası Sempozyumu*'nun bildiriler kitabı editörü, Batı Avrupa'daki Türklerle ilgili olarak son derece yerinde bir ifadeyle şöyle yazmaktadır: “*Türkiye için ‘içi döviz’; Türkler için ise ‘Almanca’ ya da ‘gurbetçi’ olan, mizah dergilerinde yıllarca ‘tüylü fötr apka ve transistörlü radyolarla’ tipileştirilen, tatillerde Türkiye’ye otomobilleriyle gelip, Kapıkule’de uzun kuyruklar oluşturulan yurt dışındaki Türkler artık giderek, Türkiye’nin uluslararası etkinlikleri açısından bir özne ya da aktör konumuna yükseliyor*” (Altun 2005).

Gerçekten de, ilk gidişlerinde geri döneceklerine kesin gözüyle bakılan ve yalnızca döviz getirmesi beklenen Türk işçileri, küreselleşmenin getirdiği yeni süreçler ve deyimli köuller çerçevesinde konuk işçilikten çıkarak Avrupa’da adeta bir Türk toplumu oluşturmuş bulunmaktadır. Avrupa kentlerinde yabancı özellikle ikinci ve üçüncü kuşak Türkler, buldukları yerde kendilerine yer edinme çabası içine girmişler, pek çoğu eski aile alıkanlıklarını terk etmiş, bir bölümü de kendilerine ait iş yerleri açarak ekonomik yaşamda daha etkin bir rol üstlenmeye başlamışlardır. Nitekim Avrupa ülkelerinde yabancı Türk girişimcilerin toplam sayısı 120 bini, işletmelerin yatırım hacimleri ise 10 milyar Avro’ya ulaşmıştır, toplam ciroları da 43,9 milyar Avro’ya ulaşmıştır. Yurt dışındaki yabancı iş gücünün Türkiye ekonomisine olan katkısı ise farklı boyutlar kazanarak büyümektedir. Yıllardır Türkiye’ye döviz kazandıran, çok ortaklı şirketlere, arsa, konut ve tarla gibi gayrimenkule yatırım yaparak piyasayı canlandıran Avrupa’daki Türkiye vatandaşları son yıllarda turizm sektörüne de önemli katkı sağlamakta, bu alandaki yatırımları

etiklemetedirler. Bu durum önemli ölçüde Türkiye’de genç iş gücüne istihdam olanağı da yaratmakta, bir bakıma yurtdışına göçmeye hazır bir kitleyi yurtdışında stabil hale getirmektedir.

Bu çalışmamızda, bu güne kadar Türk kamuoyunda yeteri kadar irdelenmeyen yurtdışındaki Türk vatandaşlarının Türk turizmine olan katkısı ele alınacak, özellikle yurtdışındaki Türk toplumunun deyimli en turizm etkilimleri de irdendirilecektir. Çalışmamızda veri olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın, 2006 yılı turizm istatistikleri kullanılacaktır. Yöntem olarak, öncelikle Türkiye turizminin küreselleşen dünyadaki yeri de irdendirilecek, daha sonra ise Türk vatandaşlarının durumları farklı göstergeler do rultusunda ele alınacaktır.

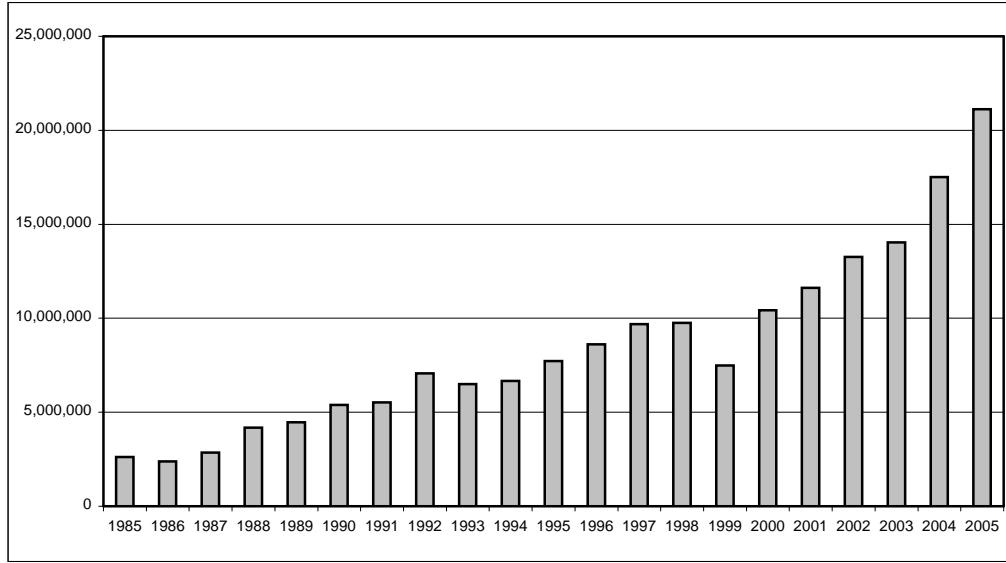
Dünya turizmi içinde Türkiye’de turizminin yeri ve Türkiye’de turizm hareketlerinin gelişimi

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO-OMT)’nin verilerine göre, 1990 yılında dünyada 436 milyon olan turist sayısı, 2000 yılında 684 milyona, yıllık % 3,6’lık büyüme hızıyla da 2006 yılında da 846 milyona ulaşmıştır. Dünyadaki turist sayısının artmasına paralel olarak, dünya turizm gelirlerinin 2006 yılında 733 milyar \$’a ulaştığı tahmin edilmektedir. 2005 yılına göre, dünya turizm gelirlerinin bir yıllık artışı miktarı 57 milyar \$’dır. Dünyadaki turizm hareketlerindeki bu gelişime hiç kuşkusuz refah seviyesindeki artış ve turizm yatırımlarıyla ilgilidir.

Aynı şekilde Türkiye’de de 1980’li yıllarda hız kazanmaya başlayan turizm hareketlerinde hızlı bir büyüme gerçekleşmektedir. Gerçekten, Türkiye’ye gelen turist sayısı 1985 yılında 2,6 milyon civarında iken bu rakam, 1990 yılında 5,3 milyona, 2000 yılında 10,4 milyona, 2005 yılında ise 21,1 milyona ulaşmıştır (ekil 1). 2006 yılında Türkiye’ye gelen turist sayısında yurtdışındaki gelişmelere bağlı olarak biraz gerileme (19,8 milyon) gözlenirse de genel bir de irdinmeyle turist sayısının hızla artışı net olarak gözlenmektedir. Dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de turizm gelirlerinde de ciddi bir artış söz konusudur 1980 yılında Türkiye turizm gelirleri yalnızca 326 milyon \$ civarındadır. Sonraki yıllarda turizm gelirlerinde hızlı bir artış

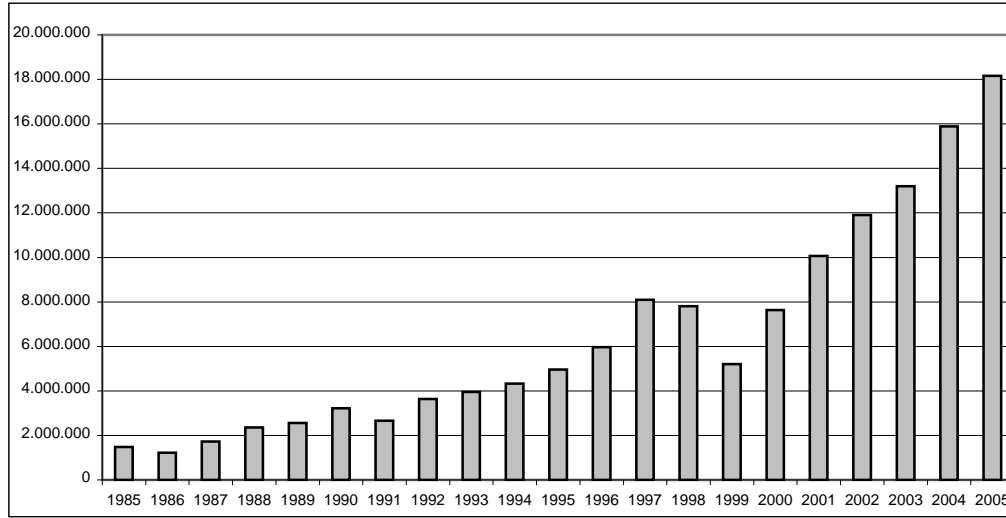
Turkish Expatriates: Their Tourism Tendencies and Contribution to Turkish Tourism

kaydedilmiştir, 1985 yılında 1,4 milyar \$, 1990-2005 yılında da 18,1 milyar \$ turizm geliri elde edilmiştir (ekil 2).

ekil 1: 1985–2005 yılları arasında Türkiye'ye gelen turist sayısı.

Figure 1: International tourist arrivals in Turkey (1985-2005)

ekil 2: 1985–2005 yılları arasında Türkiye turizm gelirleri (1.000 \$).

Figure 2: Tourism income in Turkey (1985-2005)

Türkiye'nin gerek ülkeye giren turist sayısı, gerekse elde edilen turizm geliri açısından dünyada önemli bir yeri gal etti i görülmektedir. Türkiye, turizm gelirleri açısından 2006 yılında dünyada 9. sırada gelmektedir. Türkiye'de turizmin gelişmesi yalnızca ülkeye gelen turist sayısı ve turizm gelirlerinin artmasıyla değil, başka göstergeler çerçevesinde de değerlendirilebilir. Bu çerçevede Tablo 1, anlamlı bir durum sergilemektedir. 1996–2006 yılları arasındaki on yılda, Turizm Bakanlığı belgesi % 61,8, yatırım tevkifatı belgesi % 147,9, uçak koltuğu sayısı % 88,6, seyahat acentesi sayısı % 96,3 oranında büyümüştür.

Tablo 1: Farklı göstergelere göre Türkiye’de turizm sektöründeki gelişmeler.
Table 1: Changes in tourism sector as to various indicators in Turkey.

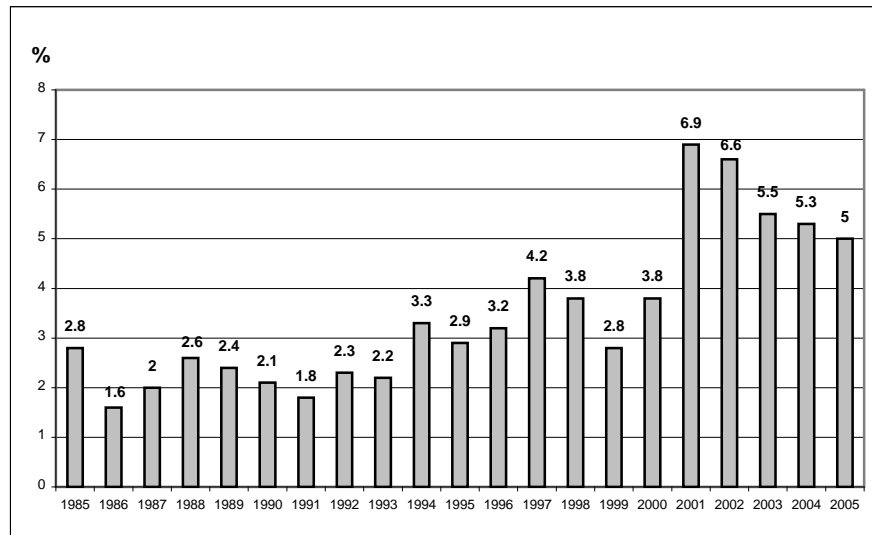
	1996	2006	Değişim (%)
Turizm Bakanlığı Belgesi	340 000	550 000	61,8
Yat. Teş. Belge Tut.	501	1242	147,9
Uçak Koltuğu	21170	39927	88,6
Yat Yatağı	8447	8162	-3,4
Seyahat Acentesi	2705	5310	96,3

Turizmin Türkiye ekonomisine katkısı

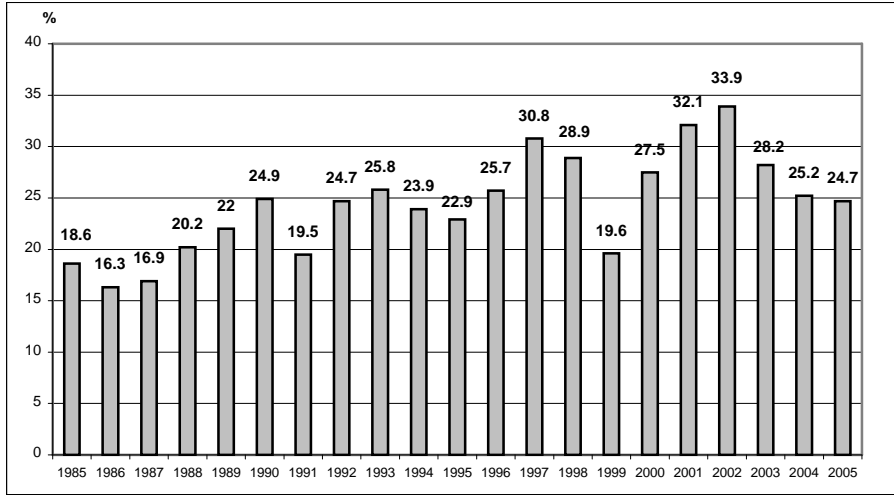
Yukarıda da vurgulandığı gibi, Türkiye’de turizm 1980’li yıllardan itibaren hızlı bir gelişim sürecine girmiştir, 2000’li yıllardan sonra da Türkiye ekonomisi için önemli bir sektör durumuna dönüşmüştür. Turizmin Türkiye ekonomisine olan katkısı çok boyutlu bir olgudur. Ekonomik sıkıntıların yaşandığı dönemlerde turizm döviz girdisi sağlayarak dış açıkların giderilmesine faydasaladı gibi, finansal azalmasında, ödemeler bilançosunun iyileştirilmesine katkısı sağlamıştır. Bunların yanında, yatırım yapılan ve tüketici kitlesi yaratarak üretimi destekleyen bir sektör olması açısından da önemlidir. Makro değişkenler olarak, yukarıda ele aldığımız turizm gelirlerinin yanı sıra, turizm gelirlerinin milli gelir ve ihracat gelirleri içindeki payına göz atmak, turizmin Türkiye ekonomisine olan katkısını ortaya koymak

açısından yararlıdır. Bu bağlamda 1985–2005 yılları arasında turizm gelirlerinin GSMH içindeki payının %2 civarından, 2000’li yılların başında %7’lere yükseldiği, 2005 yılında da diğer sektörlerdeki gelişmeler doğrultusunda %5 civarında gerçekleştiği belirtilmelidir (ekil 3).

Turizm gelirlerinin GSMH içindeki payında olduğu gibi, ihracat gelirleri içindeki payı da 2000’li yıllarda önemli bir büyüklüğe ulaşmıştır. TÜİK verilerine göre 1965 yılında turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içindeki payı yalnızca %3’lük bir değer gösterirken, bu rakam 1985 yılında %18,6’ya, 2000 yılında, %27,5’e yükselmiştir (ekil 4). 2006 yılı verilerine göre de, turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içindeki payı %19,7 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında turizm gelirlerindeki oransal düşüş, turizmin kısmen gerilemesinden çok, diğer sektörlerdeki ihracat artışlarına bağlanabilir.

ekil 3: Türkiye’de turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı (1985–2005).
Figure 3: Share of tourism income in GNP in Turkey (1985-2005)

Turkish Expatriates: Their Tourism Tendencies and Contribution to Turkish Tourism*ekil 4: Türkiye’de turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı (1985–2005)**Figure 4: Share of tourism income in exportation in Turkey*

Turizm sektörünün ekonomiye olan katkısının bir di er boyutu, istihdama, ba ka bir ifadeyle *i sizlik sorununa* yaptığı katkıdır. Türkiye’de nüfus artı ı yüksektir ve geli en sanayi sektörleri daha çok sermaye ve teknoloji yo un sanayilerden olmaktadır. Bu durum en azından *i sizli in* azalmamasına neden olmaktadır. Böylece Türkiye’de yo un bir iç göç hareketi ya anmakta, tarım kesiminde gizli *i siz* sayısı artmaktadır. Sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam edilemeyen nüfus kitleleri yurt dı na göç olgusunda da büyük bir potansiyel olmaktadır. Turizm sektörünün geli mesiyle birlikte Türkiye’de önemli bir istihdam alanı yaratılmı ve pek çok insan turizm alanında *i bulmu* tur. Bu durumun insanlardaki göç baskısını azalttı ı ileri sürülebilir. Türkiye’de 1995 yılında turizm sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 129 bin ki idir. 1997 verilerine göre ise bu sektörde 262 bin ki inin konaklama alanında, 7 bin ki inin turist rehberi olarak istihdam edildi i belirtilmektedir (Çımat-Bahar, 2003:7). Yine Kültür ve Turizm Bakanlığı ’nın verilerine göre konaklamadan e lenceye, ula ımdan yeme-içme ve rehberli e kadar birçok alanda 1,5 milyona yakın ki iye istihdam yaratan turizm sektörü, Türkiye’deki istihdamın %17’sini sa lamaktadır. Turizm sektöründe dolaylı ve direkt olarak aile bireyleri ile birlikte 10 milyon insanın geçimini sa ladı ı dikkate alındı ında turizmin istihdam yaratmadaki önemi daha iyi anla ılacaktır.

Yurtdı ında ya ayan Türkiye vatanda larının Türkiye turizmine katkısı

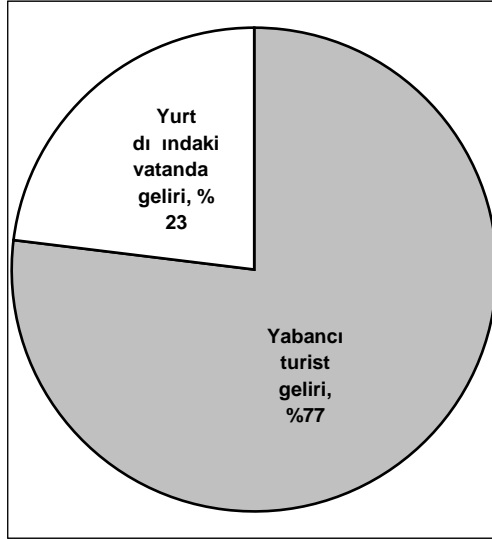
Buraya kadar de inilenler, turizm sektörünün Dünyadaki ve Türkiye’deki geli imi ile turizmin Türkiye ekonomisine yaptığı katkıları ortaya koymaktadır. Bu ba lık altında ise yurt dı ında ya ayan Türklerin, Türkiye turizmindeki geli mesine olan katkıları farklı boyutlarıyla ele alınacaktır.

Yurt dı ında ya ayan “gurbetçi i çi” statüsündeki Türkiye vatanda larının Türkiye turizmine yaptığı katkıyı bütün yönleriyle ortaya koymak istatistiksel veri eksikli i nedeniyle mümkün görünmemektedir. Ancak, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan, 2006 yılına ait turizm istatistikleri veri kayna ı olarak kullanılmı tur. Devlet statistik Enstitüsü, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Merkez Bankası’nın ortakla a gerçekle tirdi i Türkiye vatanda ı olup yurt dı ında ikamet eden ziyaretçilerle ilgili *Çıkı Yapan Ziyaretçiler Anketi*’nin sonuçlarını içeren, gurbetçi i çileri de kapsayan bu istatistiksel yayından önemli bulgulara eri mek mümkündür.

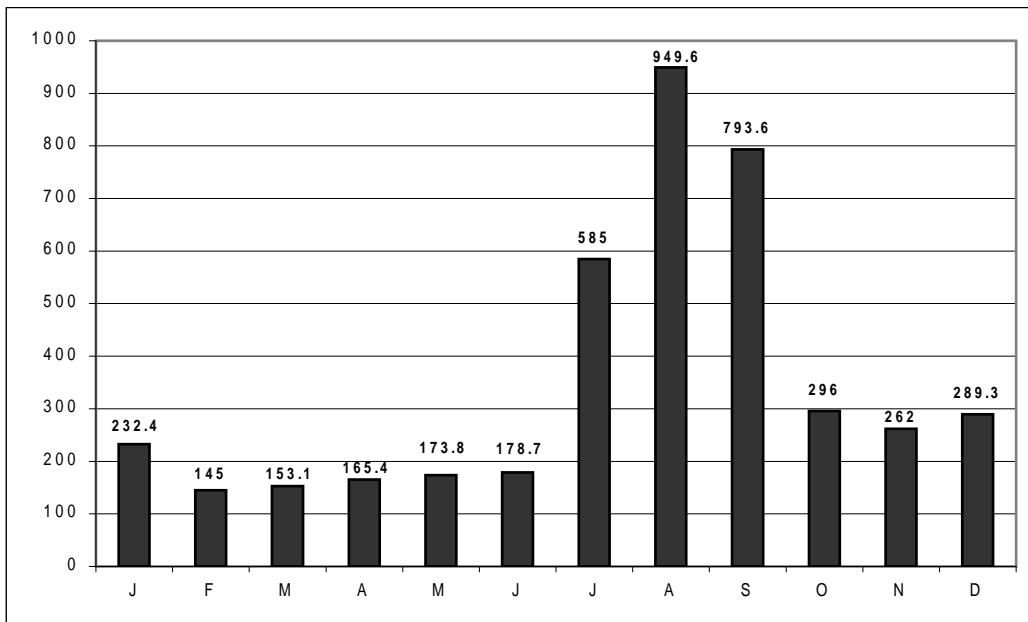
Söz konusu yayının verilerine göre 2005 yılında Türkiye’ye giri yapan *vatanda ziyaretçi* sayısı 3.604.881’dir. Bu de er Türkiye’ye yapılan toplam ziyaret sayısının %17’sini olmaktadır. Böylece, yurt dı ında ya ayan Türk vatanda larının Türkiye turizmine yakla ık 1/5’lik bir katkı yaptı ı

anılmaktadır. Aynı şekilde, Türkiye turizm gelirlerinin %23'ünü yurt dışındaki Türk vatandaşları oluşturmaktadır (ekil 5). Türk vatandaşlarının sağladığı turizm gelirleri aylar itibarıyla değerlendirildiğinde, özellikle Temmuz,

Ağustos ve Eylül aylarında yoğunlaştığı, Ağustos ayında zirve yaptığı görülmektedir; bu durum ziyaret ve harcamaların çoğunlukla yaz tatili amacıyla olduğunu göstermektedir (ekil 6).

ekil 5: Türkiye’de turizm gelirlerinin dağılımı, 2005
Figure 5: Shares of tourism income in Turkey, 2005

ekil 6: 2005 yılında Türkiye vatandaşlarından sağlanan turizm gelirlerinin aylara göre dağılımı (Milyon \$)
Figure 6: Distribution of tourism income from Turkish expatriates as to months in 2005 (million \$)

Yabancı ülkelerde yaşayan Türkiye vatandaşlarının turizm alıkanlıkları deime e ilimindedir. Özellikle ikinci ve üçüncü kuşak gurbetçi vatandaşlar daha çok gezi/ence türünde kitlesel turizme ve paket programlara yönelmektedirler. Bu durum Türk turistlerin turizm harcamalarını da arttırmaktadır, Türkiye'nin turizm sektörüne olan katkıları % 20'yi aşmaktadır. Gerek yabancı turist ve gerekse Türk turistlerden sağlanan turizm gelirleri Türkiye'deki turizm yatırımlarının artmasına büyük katkı

sa lamaktadır. Bu yatırımlar günümüzde 1,5 milyon civarında Türk i gücüne istihdam alanı tır ve sa lamaya da devam etmektedir. Türkiye'de turizm sektöründen çalışanlar ve aileleriyle birlikte yaklaşık 10 milyon insan geçimini sa lamaktadır. Türk i gücünün istihdam alanı bulmasında, dolaylı olarak özellikle yurtdışına göçün önlenmesinde turizm sektörü bugün bir fren i levi görmektedir ve gelecekte de görecektir.

REFERANSLAR

- Altun, A. (éd.) 2005. *Yurtdışındaki Türk Medyası Sempozyumu – 27.05.2005. Bildiriler Kitabı*, Ankara.
- Çımat, A. et Bahar O. 2003. "Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme" *Akdeniz İ.L.B.F. Dergisi*, **6**, 1–18.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, *2006 Yılı Turizm istatistikleri*, Ankara.
- Ma Mung, E. (Dir.) (1996), *Mobilités et Investissements des émigrés (Maroc, Tunisie, Turquie, Sénégal)*, Paris : L'Harmattan.
- Mutluer, M. (1996), "Büyük Menderes Bölgesinde Yurtdışından Dönen işçilerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Yatırım Seçimleri", *Ege Coğrafya Dergisi*, **8**, 187–205.
- Mutluer, M. (1997), "Investissements des émigrés Turcs à Denizli" *Revue Européenne des Migrations Internationales*, **13** (2), 179–195.
- Yılmaz, C. (1994), "Türkiye'de Turizmin Geliştirilmesi ve Turizm Gelirlerinin Arttırılmasında Batı Avrupa'daki işçilerimizden Faydalanma imkânları" Türkiye Kalkınma Bankası, *Turizm Yılı 1-1994*, Ankara, 328–342.